

10. Ponomarov O. Vldpovldalnst u sisteml kategorly pedagoglki vischoYi shkoli / Ponomarov O., Chebotarov M., Sereda N. // Pedagoglka I psihologlya profeslynoYi osvlti. – 2013. – № 4. – S.75–86.

11. Sartr Zh.-P. Ekzistentsializm – eto gumanizm / Zh.-P.Sartr // Sumerki bogov. – M. : Politizdat, 1989. – S.319–344.

12. Soplvnik I. V. Teorlya I praktika vihovannya moralnoYi vldpovldalnostl sllskoYi molodl: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra ped. nauk : spets. : 13.00.07 «Teorlya I metodika vihovannya» / Soplvnik I. V. – K., 2014. – 40 s.

13. Frankl V. Psihoterapiya na praktike / per. s nem. N. Pankov, V. Pevchev / V. Frankl. – SPb.: Rech, 2000. – 256 s.

THE BASIC MEASUREMENTS OF MORAL RESPONSIBILITY AND MORAL CHOICE: THINGS IN COMMON

I. RATINSKY, the assistant of chair of a technique of musical education and vokal and choral disciplines of Taras Shevchenko Kremenetsky pedagogical academy, the post-graduate student of Institute of problems of education of NAPS of Ukraine

***Summary.** The article deals with the actualization of the problem of interrelation of moral responsibility and a moral choice. The main characteristics of moral responsibility and indicators of a moral choice are lighted out. It is proved that the important role in regulation of moral responsibility and optimization of a moral choice belongs to moral values – system of person's outlook which includes an estimation of all phenomena, events from positions of good and harm, gives the chance to correlate an act of the person with the standard norms and priorities which exist in a certain society. It is established that the person who is capable to do the meaningfully choose of the way of behavior, taking into account possible consequences both for itself, and for others, is capable to bear responsibility for it.*

***Key words:** moral responsibility, moral choice, morals, moral values, person*

УДК 378.017-05

ВИХОВУЮЧЕ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

I. В. СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України

***Анотація.** У статті обґрунтовано необхідність реалізації виховуючого навчання у вищому навчальному закладі, уточнено сутність поняття «виховуюче навчання». Розкрито основні шляхи реалізації виховуючого навчання у вищому навчальному закладі, зокрема: приклад педагога; повага до студентів, колег, допоміжного персоналу, людей; постановка і реалізація триєдиної мети навчального заняття – навчальної, розвивальної та виховної; включення навчального матеріалу виховного змісту; аксіологічна спрямованість знань; мотивація до самовиховання; розповіді про достойні вчинки людей; розповіді про унікальність України та її людей, досягнення в різних*

© I. В. Сопівник, 2015

сферах буття; проведення вправ, обговорення ситуацій, розповіді віршів, притч, анекдотів виховуючого змісту

Ключові слова: *виховання, виховуюче навчання, професійна підготовка фахівця, компетентнісний підхід*

Анотація. *В статті обоснована необхідність реалізації виховуючого навчання в вищому навчальному закладі, уточнена сутність поняття «виховуюче навчання». Розкриті основні шляхи реалізації виховуючого навчання в вищому навчальному закладі, зокрема: приклад педагога; повага до студентів, колег, допоміжного персоналу, людей; постановка і реалізація трьох цілей навчання - навчальної, розвиваючої і виховної; використання навчального матеріалу виховного змісту; аксіологічна спрямованість знань; мотивація до самовиховання; історії про гідні вчинки людей; історії про унікальність України і її людей, досягнення в різних сферах буття; проведення вправ, обговорення ситуацій, історії, притч, анекдотів виховного змісту.*

Ключевые слова: *воспитание, воспитывающее обучение, профессиональная подготовка специалиста, компетентностный подход*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні на планеті Земля живе більше 7 мільярдів людей, проте двох абсолютно однакових ми не знайдемо. Тож необхідно порозмірковувати «Хто така людина?», «Чого вона хоче?». Ще з античних часів до нас дійшов вислів «Panem et sercenis» (Хліба і видовищ), який відображає чого людина потребує, а саме задоволення первинних (нижчих) і вторинних (вищих) потреб. Ще древні римляни, стоячи у стінах колізею вимагали «Хліба і видовищ». Чи змінилася сутність людини сьогодні, напевно, ні. І сьогодні людина прагне задовольнити свої первинні фізіологічні потреби, а також і вторинні. У чому ж різниця між людиною III століття до нашої ери і людиною XXI століття нашої ери:

1) Людина, яка жила до нашої ери, була частиною природи, її складовою, вона змушена була фізично боротися за виживання, а для цього їй необхідно було багато фізично працювати, бути витривалою, сильною, здоровою.

2) Людина сучасна поставила себе над природою, вона її активно змінює, втручається, знищує.

3) Сучасна людина бажає жити якомога комфортніше, використовуючи для цього всі можливі засоби, незважаючи ні на що, завдаючи шкоди навколишньому середовищу.

4) Сучасна людина мало працює фізично, через що деградує як фізично, так і духовно, оскільки праця «облагороджує» людину.

5) Сучасна людина, яка вивільнилася від фізичної праці, шукає постійних насолод від життя.

Усе це призводить до формування у сучасної людини вираженого егоїзму. Сучасна людина, яка за своєю природою має необхідність задоволення своїх первинних і вторинних потреб помножена на егоїзм концентрується тільки на собі, задоволенні себе, використовуючи при цьому інших людей, суспільство, державу. Така людина хоче тільки отримувати блага, тільки брати від інших.

Однією із вагомих причин формування в сучасної молоді людини егоїзму є недоліки в освітньому процесі, зокрема відсутність системи вихован-

ня особистості у вищих навчальних закладах, спрямованість на передачу знань, абсолютизація знань (наслідок «знаннєцентризму»). За таких умов, на наше переконання, навчальні заклади, особливо ВНЗ III-IV рівнів акредитації повинні системно реалізовувати принципи виховуючого навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Проблема виховання підростаючого покоління турбувала людство з давніх часів, коли усвідомлено потребу передавати досвід, знання від старшого покоління до молодшого. Найбільш повно дана проблема розкрита у працях таких вітчизняних педагогів як К. Ушинський, Г.Ващенко, А. Макаренка, В.Сухомлинського та ін. Важливими у ході нашого дослідження були праці таких сучасних дослідників як В. Астахової, С. Гончаренка, О. Киричука, С.Ніколаєнка, М. Ярмаченката ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності реалізації виховуючого навчання, уточненні сутності поняття «виховуюче навчання», розкритті основних шляхів реалізації виховуючого навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. А. Макаренко у свій час писав: «серед педагогічних мислителів нашого часу й окремих організаторів педагогічної роботи існує переконання, що ніякої особливої, окремої методики виховної роботи не потрібно, що методика викладання, методика навчального предмета повинна заключати в собі й усю виховну думку. Я з цим не згоден ...» [1, с. 27]. Абсолютно погоджуємося із думкою Антона Семеновича та інших педагогів і мислителів, зокрема: Т. Рузвельт – «виховати людину інтелектуально, але не виховати її морально, – означає виростити загрозу для людства; О. Киричук – «професіоналізм, якщо він з самого початку не зорієнтований соціально і духовно, схильний не до добра, а до зла». Леонардо да Вінчі знищив креслення свого підводного човна, обґрунтувавши це наступним чином: «Люди настільки злісні, що готові були б вбивати один одного навіть на дні морському!» [2].

В. Вернадський у свій час також піддав сумніву здатність людини застосовувати наукові знання в добрих намірах. Він писав: «Недалеко той час, коли людина отримає в свої руки атомну енергію. Чи зуміє людина скористатися цією силою, спрямувати її на добро, а не на самознищення? Чи доросла вона до вміння використати ту силу, яку неминуче повинна дати їй наука? Вчені не повинні закривати очі на можливі наслідки їх наукової роботи, наукового прогресу. Вони повинні себе почувати відповідальними за всі наслідки їх відкриттів. Вони повинні спрямувати свою роботу на покращення життя всього людства» [3]. А правильний той вчинок, який знаходиться в гармонії із загальним благом. Таким чином, людина буде робити добрі вчинки лише тоді, коли вона розуміє цінність власного блага у структурі загального добра. Таке розуміння необхідно розвивати у процесі виховуючого навчання.

Більшість дослідників визначають навчання як «цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини» [4]. Отже, в основі навчання є передача і засвоєння знань. В. Сухомлинський у свій час писав: «навчання – це лише одна з пелюсток тієї квітки, що називається вихованням» [5]. «Виховання – процес залучення особистості до засвоєння вироблених людством цінностей, створення сприятливих умов для реалізації нею свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя, спрямований на утвердження суспільно значущих норм і пра-

вил поведінки особистості» [6].

Виховуюче навчання – це дидактичний принцип, за допомогою якого досягається органічний зв'язок між набуттям учнями знань, умінь, навичок, засвоєнням досвіду творчої діяльності та формуванням емоційно-ціннісного ставлення до світу, один до одного, до засвоюваного навчального матеріалу [7, с. 87].

Отже, під виховуючим навчанням розуміємо процес передачі і засвоєння знань, у ході якого формується ціннісне ставлення до природи, країни, людини, праці, до самої себе.

Виховуюче навчання необхідно реалізувати не тільки у загально-освітньому навчальному закладі, але й у вищому навчальному закладі. Основними факторами, які обумовлюють таку необхідність є, на наше переконання наступні:

1) психолого-педагогічні особливості студентської молоді, що передбачають необхідність робити життєво важливі вибори, враховувати нестійкість психіки (психологічні зриви, суїциди, наркотики), несформованість свідомості (бажання швидше досягти бажаного призводить до різних форм асоціальної поведінки), внутрішню суперечливість (нездатність бути толерантним, як результат – постійні конфлікти з оточуючими), відсутність соціального досвіду, мінливість орієнтирів поведінки, скептицизм до побажань дорослих та ін.

2) необхідність реалізації компетентнісного підходу, що передбачено Національною рамкою кваліфікацій (2011) та Законом України «Про вищу освіту» (2014); у статті 26 Закону України «Про вищу освіту» до основних завдань ВНЗ визначено й виховні («4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; 6) створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів; 7) збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства») [8];

3) вимоги ринку праці та роботодавців (більшість компаній серед вимог до кандидатів на вакансії все частіше приділяють увагу сформованості особистісних морально-професійних якостей, зокрема відповідальності, чесності, дисциплінованості, націленості на результат та клієнта, комунікативності тощо);

4) загальносвітова та національна духовно-моральна криза.

На необхідності виховання студентів у вищому навчальному закладі наголошує Міністр освіти і науки України, ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України С.М.Ніколаєнко зазначаючи «викладачу треба не лише підраховувати кількість знань, умінь, навичок, які за відведені години засвоїв студент, а й те, яку людину ми виховали за роки навчання у вищому навчальному закладі» [9].

Основними шляхами реалізації виховуючого навчання у вищому навчальному закладі, на нашу думку є такі:

- приклад педагога (А. Макаренко у свій час зазначав ваша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або караєте її. Ви виховуєте її щохвилини... Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших лю-

дей, як ви радієте або сумуєте, як ви поведетеся з друзями і з ворогами, як ви смієтеся, читаєте газету, – все це має для вихованця велике значення»);

- повага до студентів, колег, допоміжного персоналу, людей (народна мудрість говорить – «розірвану сорочку можна швидко зашити, але брутальні слова непоправно розбивають серце людини»; у свій час Гегель відзначав, що «з усіх аморальних вчинків – ставлення до дітей, як до рабів, є найаморальнішим»; А. Макаренко реалізовував принцип – «якогома більше вимоги до людини і якогома більше поваги до неї»);

- постановка і реалізація триєдиної мети навчального заняття – навчальної, розвивальної та виховної (наприклад – формування ціннісного ставлення до країни, української мови, культури, землі; виховання потреби у праці; розвиток ціннісного ставлення до людини тощо);

- включення навчального матеріалу виховного змісту;

- аксіологічна спрямованість знань;

- мотивація до самовиховання («сама найбільша перемога – це перемога над самим собою» – В. Сухомлинський);

- розповіді про достойні вчинки людей (наприклад про жертвний вчинок Героя України Могилка Костянтина Вікторовича);

- розповіді про унікальність України та її людей, досягнення в різних сферах буття;

- проведення вправ, обговорення ситуацій, розповіді віршів, притч, анекдотів виховуючого змісту.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Виховуюче навчанням – процес передачі і засвоєння знань, у ході якого формується ціннісне ставлення до природи, країни, людини, праці, до самої себе. Основними факторами, які обумовлюють необхідність реалізації виховуючого навчання є: психолого-педагогічні особливості студентської молоді; необхідність реалізації компетентнісного підходу, що передбачено Національною рамкою кваліфікацій та Законом України «Про вищу освіту»; вимоги ринку праці та роботодавців; загальноосвітня та національна духовно-моральна криза. Обґрунтовано основні шляхи реалізації виховуючого навчання у вищому навчальному закладі, зокрема: приклад педагога; повага до студентів, колег, допоміжного персоналу, людей; постановка і реалізація триєдиної мети навчального заняття – навчальної, розвивальної та виховної; включення навчального матеріалу виховного змісту; аксіологічна спрямованість знань; мотивація до самовиховання; розповіді про достойні вчинки людей; розповіді про унікальність України та її людей, досягнення в різних сферах буття; проведення вправ, обговорення ситуацій, розповіді віршів, притч, анекдотів виховуючого змісту

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі передбачають обґрунтування реалізації компетентнісного підходу в організації виховуючого навчання у вищому навчальному закладі.

Література

1. Макаренко А. С. Методи виховання / А. С. Макаренко // Твори у 7-ми томах. – К.: Радянська школа, 1953. – Т.5. – С. 17–125
2. Підводні човни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chovnik.ru/> – Назва з екрану.
3. Вернадський В. І. Наукова думка як планетне явище / В. І. Вернадський // Вибрані праці : [Переклад М. І. Кратко]. – К. : Наук. думка, 2005. – С. 100–265.

4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа., 1988. – 310 с.
6. Проект Закону про виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7251&skl=5 – Назва з екрану.
7. Педагогічний словник / АПН, Ін-т педагогіки ; підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.]; відп. ред. М. Д. Ярмаченко. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
8. Про вищу освіту. Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> – Назва з екрану.
9. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 319 с.

REFERENCES

1. Makarenko A. S. Metody vychovannya / A. S. Makarenko // Tvory v 7-my tomach. – K.: Radyanska shkola, 1953. – T.5. – S. 17–125
2. Pidvodni chovny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.chovnik.ru/> – Nazva z ekranu.
3. Vernadskyj V. I. Naukova dumka yak planetne yavyshhe / V. I. Vernadskyj // Vybrani praci : [Pereklad M. I. Kratko]. – K. : Nauk. dumka, 2005. – S. 100–265.
4. Goncharenko S. Ukrayinskyj pedagogichnyj slovnyk. – K.: Lybid, 1997. – 376 s.
5. Suchomlynskyj V. O. Sto porad uchytelvi / V. O. Suchomlynskyj. – K.: Radyanska shkola, 1988. – 310 s.
6. Proekt Zakonu pro vychovannya ditej ta molodi [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7251&skl=5 – Nazva z ekranu.
7. Pedagogichnyj slovnyk / APN, In-t pedagogiky ; pidgot. N. B. Kopylenko [ta in.]; vidp. red. M. D. Yarmachenko. – K. : Pedagogichna dumka, 2001. – 516 s.
8. Pro vyshhu osvitu. Zakon Ukrayiny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> – Nazva z ekranu.
9. Nikolayenko S. M. Vyshha osvita – dzherelo socialno-ekonomichnogo i kulturnogo rozvytku suspilstva / S. M. Nikolayenko. – K. : Znannya, 2005. – 319 s.

EDUCATIONAL TRAINING IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF THE FUTURE SPECIALISTS

I. SOPIVNYK, doctor of Education, assistant professor of the Department of Social Pedagogics and Information Technologies in Education of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. *The article was proved the necessity of realization of educational training in higher educational establishment. The essence of concept "educative studies" was specified. The main ways of realization of educational training was opened in higher educational establishment, in particular: example of the teacher; the respect is to the students, colleagues, support staff, people; organization and realization of triune aim of training educational, developing and educative; including of educational material of educational content; orientation of axiology of knowledge; the motivation is to the self-education; stories are about deserving acts of people; stories are about the uniqueness of Ukraine and her people, achievement in the different spheres of life; realization of exercises, discussion of situations, stories of poems, parables, anecdotes of educational content.*

Keywords: *education, educative training, professional preparation of specialist, competence approach*